

Take over: Hand out

Erfgoedkwartiermakers X Reinwardt Academie

16 juni 2023

Brett Holierhoek, 100640659

Merel van Buren, 100643340

Reinwardt Academie

Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten

Belangeninventarisatie

Gedurende de periode van de take-over zijn er gesprekken gehouden met de stakeholders van de MEM-loods die het museale component vormen. Namelijk de Historische Vereniging Maassluis, Museum Maassluis, Museumschip de Hudson en Nationaal Sleepvaart Museum. Ook is er gesproken met Sophie van den Heuvel wegens haar kennis van het project en haar visie op de toekomst van Maassluis. Deze belangen zijn samengebracht in de belangeninventarisatie. Er wordt eerst gewezen op de overeenkomende belangen vervolgens worden de aanvullende individuele belangen van de stakeholders apart belicht.

Gezamenlijke belangen

Vaste verhaallijnen:

- Het verhaal van de sleepvaart
- Het verhaal van Maassluis: de ontstaansgeschiedenis
- Het verhaal van De Hudson

Beoogde doelgroepen:

- Dagtoerisme uit de Metropoolregio Rotterdam Den Haag
- Bezoekers van 55+
- Families met kinderen: intergenerationeel leren

Wensen:

- Gebruik maken van digitale middelen
- Activiteiten organiseren voor de randprogrammering

Historische vereniging Maassluis

Jacques Visker, 5 juni 2023

Verhaallijnen:

- Bemanningsverhalen
- Migratieverhalen Maassluis
- Niet de focus op de visserij maar op de sleepvaart

Beoogde doelgroep:

- Inwoners van Maassluis met een migratieachtergrond

Wensen:

- Meer verbinding met de schepen in Maassluis

Museum Maassluis

Pieter van Houten, 5 juni 2023

Verhaallijnen:

- Verhalen van inwoners uit Maassluis
- Migratieverhalen Maassluis
- Niet de focus op maritiem erfgoed

Beoogde doelgroep:

- Inwoners uit Maassluis met een migratieachtergrond
- CKV-leerlingen van het middelbaaronderwijs

Wensen:

- Kunst uit Maassluis presenteren
- Het inzet van digitale middelen beperkt
- Actief willen bijdragen aan de organisatie van de randprogrammering

Museumschip de Hudson

Eric Spanjer en Wil van der Linde, 6 juni 2023

Verhaallijnen; de bestaande verhaallijnen behouden:

- Het verhaal van de Hudson
- Het verhaal van de Hudson in de Tweede Wereldoorlog
- Het verhaal van de bemanning op de Hudson

Wensen:

- Weinig aanpassingen aan het schip
- Meer verbinding met de schepen in Maassluis
- Meer verbinding met de musea

Nationaal Sleepvaart Museum

Theo van de Waardt, 8 juni 2023

Verhaallijnen:

- Verhaal van de bouw van sleepvaartboten
- Verhaal van de brandstoffen: verleden, heden en toekomst
- Verhaal over de connectie tussen de sleepvaart en inwoners

Beoogde doelgroepen:

- Jongvolwassenen
- Experts en hobbyisten van de sleepvaart

Wensen:

- Kinderen hebben de mogelijkheid om spelend maritiem erfgoed te ervaren
- Meer verbinding met de schepen in Maassluis
- De radiohut die momenteel gepresenteerd wordt in de vaste tentoonstelling moet terugkomen

Sophie van den Heuvel, 8 juni 2023

Verhaallijn:

- Het verhaal over de stedelijke ontwikkeling van Maassluis

Wensen:

- In de verhaallijnen moet het heden en de toekomst meer geïntegreerd worden
- De verhaallijnen moeten meer beleavingsgericht gepresenteerd worden door in te spelen op verschillende zintuigen
- Het bezoek aan Maassluis stopt niet in de MEM-Loods

Verhaallijnen

Sleepvaart en brandstoffen

Deze verhaallijn belicht, in chronologische volgorde, de geschiedenis, het heden en de toekomst van de brandstoffen die de sleepvaartboten aandrijven en werking hiervan.

Eeuwenlang werd deze zware taak verricht door mensen of door paarden en ossen. Werken op een roei- of zeilsleepboot was evengoed arbeidsintensief.¹ De industriële revolutie resulteerde erin dat de stoommachine ook werd geïmplementeerd in de sleepvaart en bracht zo radersleepboten en schroefstoomsleepboten voort.² Vanaf 1930 werd plaatsgemaakt voor de introductie van de dieselmotor, die nog altijd vernieuwingen in de voortstuwing doormaakt, om sleepboten krachtiger en beter wendbaar te maken.³

Maar is deze motor die aangedreven wordt door diesel wel toekomstbestendig met het oog op de klimaatcrisis? Moeten er om de klimaatverandering tegen te gaan niet meer actie ondernomen worden op dit gebied? Of worden er momenteel al nieuwe motoren en brandstoffen ontworpen of gebruikt? Welke voorbeelden kunnen er genoemd worden zoals de zeezoutbatterijen?⁴ En wat zijn de vervolgstappen? Wageningen Marine Research maakt modelinstrumentarium voor de ontwikkeling van schone sleepboten en zou een mooie aanwinst zijn voor de technische insteek.⁵

Duurzame innovaties doen reeds hun intrede in de maritieme sector. Hoe worden de milieuregels omarmd? Welke stappen kunnen niet enkel de schepen maar ook de havens en de scheepswerven zetten om zich te verduurzamen? Hoe zal dit eruit komen te zien in Maassluis? Elektrificatie, waterstof, synthetische brandstoffen; wat wordt de groene keuze?

Welke aandrijving is het meest betrouwbaar, het sterkste? Welke het meest vervuilend? Op welke aspecten van het sleepvaartbestaan hebben deze ontwikkelingen invloed? In hoeverre veranderd hierdoor de besturing van het schip? Welke voor- en nadelen dragen de verschillende aandrijvingen en brandstoffen met zich mee? Moeten bemanningsleden en een nieuw gemotoriseerd schip zich laten bijscholen? Laat de bezoeker een kijkje nemen in één of meerdere machinekamers en bied uitleg door een rondleider aan.

Introduceer het onderwerp vanuit het verleden, heden en toekomst. Zet gemotoriseerde miniatuur sleepboten in die door de bezoeker te besturen zijn. Om een ondersteunende en informerende activiteit te organiseren en aansluiting te vinden op de behoeften van de jonge doelgroep.

¹ Nationaal Sleepvaart Museum, *Van jagen naar onbemand*. (Maassluis, 2017), 2.

https://www.nationaalsleepvaartmuseum.nl/exposities/vroegere-expo-s/van-jagen-tot-onbemand/download/90_4f519010bf0bda444cd8adca0290d9d9, geraadpleegd 8 juni 2023.

² Nationaal Sleepvaart Museum, *Van jagen naar onbemand*. (Maassluis, 2017), 4.

https://www.nationaalsleepvaartmuseum.nl/exposities/vroegere-expo-s/van-jagen-tot-onbemand/download/90_4f519010bf0bda444cd8adca0290d9d9, geraadpleegd 8 juni 2023.

³ Nationaal Sleepvaart Museum, *Van jagen naar onbemand*. (Maassluis, 2017), 10.

https://www.nationaalsleepvaartmuseum.nl/exposities/vroegere-expo-s/van-jagen-tot-onbemand/download/90_4f519010bf0bda444cd8adca0290d9d9, geraadpleegd 8 juni 2023.

⁴ Gemeente Maassluis, "Nieuw Living Lab in oude loods langs de haven: afspraken voor banen, stages en startups bij innovaties varend erfgoed" (versie 22 oktober 2022), <https://www.maassluis.nl/nieuw-living-lab-in-oude-loods-langs-de-haven-afspraken-voor-banen-stages-en-startups-bij>, geraadpleegd 7 juni 2023.

⁵ E.M. Foekema, "Wageningen Marine Research maakt modelinstrumentarium voor ontwikkeling schone sleepboot", <https://www.wur.nl/nl/show/wageningen-marine-research-maakt-modelinstrumentarium-voor-ontwikkeling-schone-sleepboot.htm>, geraadpleegd 7 juni 2023.

Een maritieme gemeenschap: Aan boord en Aan wal

De twee verhaallijnen Aan Boord en Aan wal kunnen samengevoegd worden en gepresenteerd worden als combinatie-tentoonstelling. Deze combinatie-tentoonstelling zou plaats vinden in twee afzonderlijke tentoonstellingsruimtes maar zijn met elkaar verbonden door het feit dat ze samen de maritieme gemeenschap in Maassluis vormen.

Aan Boord

In de verhaallijn "Aan boord" wordt het verhaal van de bemanning van een sleepvaartboot verteld. De bemanning van een sleepvaartboot moet goed kunnen samenwerken om het schip en de daarbij behorende taak goed en veilig uit te kunnen voeren. Maar deze mensen werken niet alleen actief samen, ze leven gedurende de vaart ook samen. Hierdoor zou een bemanning een gemeenschap genoemd kunnen worden.

In dit verhaal verkennen we wat een bemanning precies inhoudt en hoe ze functioneert. Aan boord bestaat er een duidelijke hiërarchie met verschillende rollen en bijbehorende taken. Welke rollen waren er in het verleden en welke bestaan er nog steeds? Zijn bepaalde taken overbodig geworden door automatisering? En hoe zal de toekomst eruit zien, zijn er dan nog wel mensen aanwezig op het schip? Of wordt alles uitgevoerd door computers? Zoals bij het principe smart shipping.⁶

Er wordt verder in gedoken op de bemanning als gemeenschap. Hoe is het om aan boord te zijn, om er te werken en te leven? Hoe zien mensen eruit die werken op een sleepvaartboot? Zijn er grote cultuurverschillen? Worden er feestdagen aan boord gevierd? En hoe is het dan om weg te zijn van je familie? En mag je persoonlijke bezittingen meenemen op reis? En zo ja, wat nemen de bemanningsleden dan mee? Deze vragen kunnen zowel toegepast worden op het verleden als het heden.

Persoonlijke verhalen van bemanningsleden uit het heden en het verleden zouden in de tentoonstelling verwerkt kunnen worden. Deze verhalen kunnen worden overgebracht via digitale middelen, zoals audio-opnames of video's, wat een welkome afwisseling vormt tussen de objecten en teksten.

Deze verhaallijn was ten behoeven van de Historische Vereniging Maassluis en Museumschip de Hudson. Maar niet alleen deze partijen kunnen input leveren voor de tentoonstelling, maar ook het Nationaal Sleepvaart Museum kan een bijdrage leveren. En wat kunnen inwoners van Maassluis hier zelf over vertellen?

⁶ Rijksoverheid, "Smart shipping: verregaande automatisering in de scheepvaart", <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/scheepvaart-en-havens/smart-shipping>, geraadpleegd 7 juni 2023.

Aan Wal

Aan wal verteld juist het verhaal van de gemeenschap van mensen die achterbleven wanneer hun geliefden aan boord van een sleepvaartboot waren.

De partners, kinderen en andere familieleden moesten omgaan met de lange afwezigheid van hun geliefden, het gemis wat daarbij ontstaat en de ongerustheid over hun geliefden.

Wie waren de mensen die achterbleven in Maassluis? Hoe zag hun dag eruit, nu dat ze meer taken op zich moesten nemen? En waren deze “achterblijvers” eigenlijk wel zo afhankelijk van hun geliefde op zee? Bij wie konden ze terecht voor steun? Waren er bijvoorbeeld verenigingen of clubs?

En hoe was de uitwisseling tussen de zee en het land? Werden er brieven gestuurd en wat stond er dan in die brieven? Wat gebeurde er als de bemanning weer thuiskwam? Werden er souvenirs meegenomen?

De tentoonstelling biedt een kijkje in de levens van deze “achterblijvers”. Het toont de veerkracht en de gemeenschapsgeest die deze mensen beschikten en gaat in op de bijzondere banden die werden gevormd.

Mayday, mayday!

Maassluis en het water zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Hoewel het de bevolking werkgelegenheid bood in de visserij en de sleepdienst, lag het gevaar te allen tijde op de loer. Gelegen aan een zeedijk in een grote riviermonding met getijden, moest Maassluis altijd op zijn hoede zijn voor stormen en opdringend water.⁷

In het verleden is Maassluis vijf keer het slachtoffer geweest van watersnoden, met op zaterdag 31 januari 1953 de ergste stormvloed die de stad ooit heeft meegemaakt.⁸ Wat heeft dit watergeweld teweeggebracht? Welke maatregelen zijn getroffen om de stad en de inwoners beter te beschermen? Rampen en dreigingen nemen eveneens andere vormen aan. Welke crisissituaties heeft Maassluis nog meer gekend? Wat werd er in zulke gevallen verwacht van de bevolking? Uit de waargenomen klimaatveranderingen kan geconcludeerd worden dat de zeespiegel stijgt.⁹ Wat betekent dit voor de toekomst Maassluis en de sleepvaart?

Hevige regenval, onweer, windstoten, hoge golven; op zee kan je te maken krijgen met extreme weersomstandigheden. Hoe ging de kapitein en de bemanning hiermee om? Stel, je wordt overboord geslagen, hoe groot is de kans op overleven in het koude zeewater? Op welke manier en hoe snel kan je in veiligheid worden gebracht? Wat als het gehele schip kapseist? Vooral ‘s nachts zal dit erg spannend zijn geweest.¹⁰

⁷ Canon van Nederland, “Watersnood: Maassluis en het water”, <https://www.canonvannederland.nl/nl/page/32720/watersnood>, geraadpleegd 12 juni 2023.

⁸ Ibidem.

⁹ KNMI, “Waarnemingen klimaatverandering”, <https://www.knmi.nl/kennis-en-datacentrum/achtergrond/waarnemingen-klimaatveranderingen#zeespiegel>, geraadpleegd 13 juni 2023.

¹⁰ Canon van Nederland, “Maritieme rampen: Een venster waar geen licht uitstraalt”, <https://www.canonvannederland.nl/nl/page/32756/maritieme-rampen>, geraadpleegd 13 juni 2023.

Sleepboten kunnen schepen in nood helpen. Een prachtig voorbeeld hiervan dateert uit 1943, toen de Hudson orders kreeg het door de Duitsers aangevallen munitiechip Fort Confidence weg te slepen uit de haven van Algiers.¹¹ Bij welke andere rampen hebben de sleepboten van Maassluis een rol gespeeld? En wanneer werden bergingsvaartuigen ingezet? Hoe voer je veilig over zee, in tijden van oorlog? Welke crisissen, groot en klein, hebben de doorgewinterde bemanningen nog meer overwonnen?

Een spannend en sensationeel verhaal voor jong en oud, dat vanuit meerdere perspectieven kan worden verteld en waar de te creëren sfeer op in kan spelen. Beeldmateriaal, om de ernst van de vele gebeurtenissen zichtbaar te maken, is van belang. Schilderijen van zeegezichten, die de donkere, onheilspellende lucht accentueren, zijn een mooie toevoeging.

Deze verhaallijn is ontstaan vanuit het gesprek met Pieter van Houten van Museum Maassluis, 5 juni 2023.

Vrij Maassluis

Vrij Maassluis nodigt de bezoeker uit om vanuit het verleden de betekenis van vrijheid te verkennen en zijn of haar eigen vrijheden te ontdekken. Maassluis is door diens ligging altijd een vertrekpunt geweest van verre reizen en is hierdoor onlosmakelijk verbonden met vrijheid. Maar door zijn ligging aan het water kon Maassluis ook strategisch ingezet worden door de bezetter.¹² Vrijheid was voor Maassluis dan ook niet vanzelfsprekend, denk maar aan de Tachtigjarige Oorlog, de Franse Bezetting en de Tweede Wereldoorlog.¹³ Wat voor verhalen zijn er over deze verschillende bezettingen? En wat voor collectiestukken kunnen aan dit onderwerp gekoppeld worden?

Maar de bezoeker zal ook uitgenodigd worden om te reflecteren op hun eigen gevoel van vrijheid in Maassluis. Wat is vrijheid? Voel jij je vrij in Maassluis? Kan je jezelf zijn in Maassluis? Zijn er bepaalde gemeenschappen waar jij je thuis voelt? Of zijn er gemeenschappen waar jij onderdeel van bent zoals de lhbtqi+ community? Hoe zal vrijheid er in de toekomst uitzien? Zal onze toekomstige maatschappij een tijd zonder oorlog en onderdrukking kennen?

Dit onderwerp kan bevlogen worden vanuit vele verschillende perspectieven vanuit het verleden als het heden. Reizigers, inwoners van Maassluis en mensen met een migratieverleden zijn mogelijk interessante deelnemers van deze tentoonstelling.

¹¹ Museumship Hudson, "Het wegslepen van het munitiechip Fort Confidence uit de haven van Algiers in 1943", <http://www.museumshiphudson.com/De%20Hudson/Het%20wepslepen%20van%20het%20munitiechip%20Fort%20Confidence%20uit%20de%20haven%20van%20Algiers%20in%201943.htm>, geraadpleegd 13 juni 2023.

¹² Canon van Nederland, "Fort op de schans: Oorlog in Maassluis", <https://www.canonvannederland.nl/nl/page/31691/fort-op-de-schans>, geraadpleegd 11 juni 2023.

¹³ Canon van Nederland, "Helden en martelaren: Zij staken de vlag te vroeg uit", <https://www.canonvannederland.nl/nl/page/32603/helden-en-martelaren>, geraadpleegd 11 juni 2023.

Maassluise families

Maassluizers voelden zich altijd erg betrokken bij hun stad en bij elkaar. Veel families wonen al generaties lang in Maassluis en maken hierdoor deel uit van de geschiedenis van de stad.¹⁴

Onder de plaatselijke bevolking dragen meerdere mensen dezelfde achternaam, maar hoever zou je diens familiegeschiedenis kunnen achterhalen? Ook zijn deze vaak gekoppeld aan familiebedrijven die al generaties bestaan. Bestaan deze nog en welke generatie heeft nu de verantwoordelijkheid?

Eenzijds wordt in dit verhaal aandacht geschonken aan de meest voorkomende familienamen in Maassluis en diens geschiedenis. Er wordt zoal antwoord gegeven op de vraag: Welke families maken tot op de dag van vandaag onderdeel uit van de stad, welke zijn minder of niet meer aanwezig en welke ontwikkelingen zijn hieraan verbonden? Daarnaast worden diverse families met uiteenlopende achtergronden belicht. Denk hierbij aan schippersfamilies en gezinnen met een migratieachtergrond. Zullen zij altijd in Maassluis blijven wonen?

Anderzijds komen de familiebedrijven aan bod, waarbij wordt gedeeld welke functie deze vervullen - of vervulden - en hoe deze tot stand zijn gekomen. Helaas hebben niet allen de tand des tijds doorstaan, maar met welke reden en wat betekende dit voor de stad? De bedrijven die nog werkzaam zijn, in hoeverre zijn deze toekomstbestendig?

Hier kan invulling aan worden gegeven middels samenwerking met de Maassluizers. Zij kunnen verhalen en hun gevoel van betrokkenheid delen in interviews en een bijdrage leveren door het in bruikleen stellen van bijvoorbeeld stambomen, familieportretten en fotoalbums.

Stedenbouwkundig Maassluis

In Stedenbouwkundig Maassluis wordt het verhaal verteld over de stedelijke ontwikkelingen van Maassluis. De bezoeker komt de tentoonstelling binnen bij het oudste deel van de stad en loopt langs de verschillende wijken van Maassluis, die in chronologische ordening staan tentoongesteld. Collectiestukken zoals de maquette uit de vaste tentoonstelling van Museum Maassluis zijn onmisbaar om dit verhaal te vertellen. Foto's, video's en verschillende kunstwerken kunnen inzicht geven hoe het straatbeeld er vroeger uitzag.

Maar het kan evenzeer interessant zijn om alledaagse objecten toe te voegen aan deze tentoonstelling. Is er iets typerend voor een bepaalde wijk, zoals een paaltje of bankje? Is er een bepaalde levensstijl die bij deze wijken 'past'? Of is er misschien een wijk uit een bepaalde bouwstijl opgetrokken? Foto's en video's kunnen hiervoor ingezet worden. Ook een interactief scherm zou kunnen worden ingezet om inzicht te geven in de demografische gegevens van een wijk. Eén van de doelen van dit verhaal is om herkenning bij verschillende inwoners op te roepen en zo mogelijk een gevoel van eigenaarschap op te roepen. Een middel als herfotografie kan hieraan bijdragen. Vervolgens wordt er een blik geworpen op de toekomst. Welke bouwplannen liggen al klaar? Welke gevoelens roepen deze plannen op bij verschillende inwoners? Maar ook, hoe zien de inwoners van Maassluis hun stad over 10, 50 of misschien wel 100 jaar?

¹⁴ Canon van Maassluis, "Familiebedrijven: Van wie ben jij er één?", <https://www.canonvannederland.nl/nl/page/32636/familiebedrijven>, geraadpleegd 11 juni 2023.

Een passende activiteit in de randprogrammering zou een stadswandeling kunnen zijn. Deze zou zelfs gethematiseerd op wijk of per bouwperiode georganiseerd kunnen worden. Mogelijk kan de Historische Vereniging van Maassluis hier vorm aan geven. CKV-leerlingen van het middelbaaronderwijs kunnen bijdragen aan deze tentoonstelling door ontwerpen te maken van een toekomstbeeld van Maassluis. Of zou hier een interessant project liggen voor verschillende stedenbouwkundigen in opleiding?

Deze verhaallijn is ontstaan uit het gesprek met Sophie van den Heuvel, 8 juni 2023.

Maassluis taaluitingen

In de Nederlandse taal zijn talrijke gezegdes en uitdrukkingen ontleend aan de scheepvaart en zelfs uit de sleepvaart. Welke zijn dit, waar vinden deze hun oorsprong en wat betekenen ze? Ook in Maassluis werd veel gedaan met taal, door middel van diverse vormen van uitlating. Op welke manier kwam dit samen en hoe is dit tot op heden te herkennen? Welke drukkerijen en uitgevers brachten de werken van dichters en schrijvers onder de bevolking? Dit en meer wordt in deze tentoonstelling belicht.

De oudst bekende literaire uitingen in Maassluis dateren uit de middeleeuwen, van rederijderskamer 'De Mostertblom' (1617-1707). Rederijders waren beoefenaars van de retorica, de welsprekendheid. De kunst van dit gilde bestond uit het schrijven en voordragen van liederen en gedichten en het opvoeren van toneelstukken op kerkelijke en wereldlijke feestdagen. Inhoudelijk werden godsdienstige zaken aangehaald.

Frank Metaal (1640-1700) werd bekend vanwege zijn Maassluisse liedboekjes, die speciaal voor vissers op zee of voor het huisgezin waren bedoeld. Hiervan zijn er zeven bekend. Daarnaast kende Maassluis, gelijktijdig en gedurende het begin van de 18e eeuw, eveneens hooggewaardeerde dichters, onder wie Hendrik Schim (1695-1742) en Rijkje Bubbesson (1708-1764). Zij schreven boeken vol met stichtelijke gedichten, zedenzangen, lofdichten en bruilofts- en rouwgedichten.¹⁵

Ook in de moderne tijd brengt de stad dichters voort. Waar schrijven zij over? Wat zijn de verschillen tussen de oudmodische en hedendaagse dichters? Het uitnodigen van een dichter kan interactie voortbrengen. Denk hierbij aan het organiseren van een lezing of het beoefenen van de dichtkunst of het handschrift met verschillende schrijfinstrumenten voor jong en oud.

Werp eens een blik in de toekomst. Wat zal er over 10 of zelfs 50 jaar gedaan worden aan welsprekendheid? Zal het schrift geheel verdwijnen en zullen boeken nog enkel digitaal beschikbaar zijn? Hoe ziet de bezoeker dit voor zich?

Uit de genoemde tijdsperiodes kunnen geschriften en passages uit Maassluis worden getoond, met daarbij portretten en schrijfwaren van de schrijvers en dichters. Het shantychor 'Die Maeze Sanghers' kan vertellen over hun ontstaan, de verbinding met het (sleep)verleden van Maassluis en de liederen die zij zingen.

Deze verhaallijn is ontstaan vanuit het gesprek met Pieter van Houten van Museum Maassluis, 5 juni 2023.

¹⁵ Canon van Nederland, "Dronkemanspraat en lofzangen: Over Maassluisse rederijders en serieuze dichters", <https://www.canonvannederland.nl/nl/page/32557/dronkemanspraat-en-lofzangen>, geraadpleegd 11 juni 2023.

Communicatie tussen land en zee

Ver van huis, ver van je geliefden. Voor bekende of onbekende duur. Tegenwoordig kan je mensen om wie je geeft telefonisch contacteren met je mobiele telefoon. Vroeger was dit niet zo eenvoudig. Hoe hield je als bemanningslid in de sleepvaart contact met je familie en vice versa? Als je een brief schreef, hoe kwam deze bij de geadresseerde terecht? In het ergste geval: hoe werd je als ouder of (huwelijks)partner op de hoogte gesteld van het overlijden van je kind of echtgenoot? Dit contact, de communicatie tussen land en zee, vormt samen met de communicatie met en tussen schepen én de communicatie in Maassluis het uitgangspunt van deze verhaallijn.

Communicatie met en tussen schepen

De in 1665 opgerichte postdienst door Rotterdammer Jacob Quack vestigde zich in de Oranjepolder, tussen het huidige Hoek van Holland en Maassluis. Het postjacht zeilde heen en weer met brieven en orders van schepen die in de Maasmonding bij de zandbanken lagen te wachten op een gunstig hoogtij. Uitgaande brieven werden naar een schip dat naar Engeland voer gebracht, binnenkomende post en informatie over lading ging naar het Posthuis op de Oranjedijk. Daarvandaan vertrok de postiljon te paard op weg over de Hooge Zeedijk via Maassluis naar Rotterdam naar de reders op de beurs, aan wie de post bestemd was. Richtte deze Rotterdamse dienst zich enkel op de uitwisseling van informatie? Zo ja, welk bedrijf verzorgde de postdienst van brieven met andere doeleinden en ontvangers?¹⁶

Op 15 april 1872 startte Gijsbert Dirkzwager de rapportagedienst in Maassluis, die zijn belangen had gevestigd op de haringvisserij, de handel in granen en de export van landbouwproducten naar Engeland. Diens agenten in Hoek van Holland gaven berichten door over de posities van schepen op zee met Rotterdam als bestemming. Dirkzwager droeg op zijn beurt telegrafisch kennis over op zijn contacten in Rotterdam, wanneer de schepen in zicht kwamen. Deze namen allemaal de Nieuwe Waterweg en passeerden Maassluis als eerste plaats uit zee. Door latere uitvindingen van zoal de telefoon, radar en satelliet, kon de dienst verder uitbreiden.¹⁷

Vanaf welke locatie wordt tegenwoordig door dit bedrijf op de Nederlandse en Europese maritieme wereld gelet, nu de radarpost in Maassluis overbodig is? Welke ontwikkelingen zullen de technieken van nu inhalen? Welke overige middelen uit vorige eeuwen zijn in de vergetelheid geraakt? Hoe zal de communicatie met en tussen schepen er op korte en lange termijn uitzien? Technische vooruitgangen in het contact met elkander zijn van alle tijden en daarom een relevant onderwerp om je over te buigen.¹⁸

Deze verhalen kunnen visueel ondersteund worden door de radiohut van het Nationaal Sleepvaart Museum en het museumschip Hudson, waarin de marconist via de radio in morse met andere schepen en de wal "praatte". Als tegenhanger kan een moderne scheepsradio, marifoon of satelliettelefoon worden getoond. Daarnaast werd morse niet enkel via de radio gecommuniceerd, hier werden ook sein- of aldislampen voor ingezet.¹⁹ Om participatie te bevorderen, kan de bezoeker zelf deze technieken uitproberen.

16 Canon van Nederland, "Postmeester Quack: Over ondernemers met inzicht", <https://www.canonvannederland.nl/nl/page/32533/postmeester-quack>, geraadpleegd 11 juni 2023.

17 Ibidem.

18 Ibidem.

19 Port of Rotterdam, "Geheimtaal: zeg het in morse" (versie 17 augustus 2022), <https://www.portofrotterdam.com/nl/online-beleven/havenkrant/overzicht/geheimtaal-zeg-het-in-morse>, geraadpleegd 11 juni 2023.

Communicatie in Maassluis

In 1881 werden het postkantoor en telegraafkantoor van Maassluis samengevoegd. Welke geschiedenis en werkwijze kennen deze bedrijven? Ontvingen de “achterblijvers” goed nieuws van overzee? Welke andere communicatiemiddelen hadden de inwoners van Maassluis tot hun beschikking? Van meerdere kranten en weekbladen, de lokale radio-omroep(en), het aangelegde telefoonnetwerk uit het begin van de 20e eeuw en de opkomst van de televisie rond de jaren '60, tot de digitale media van vandaag de dag. Werd hierin ook het actuele nieuws over de uitgevaren sleepboten gedeeld? Bij welke gelegenheden sprak men hier met elkaar over?

Oude brieven, krantenknipsels, opnames van radio en televisie, verschillende telefoontoestellen, en dergelijke zijn middelen waarmee het publiek in contact kan komen met de inhoud van dit verhaal.

De bouw van sleepvaartboten

In dit verhaal wordt de bezoeker op interactieve wijze meegenomen in het ontwerp- en bouwproces van een sleepboot, van begin tot eind. Zowel de buiten- als binnenkant wordt onder de loep genomen. Het Museumschip Hudson vormt hierbij het aanknopingspunt.

Door wie werd een sleepboot ontworpen? Over welke kennis moest hij beschikken? Welke veranderingen zien we in het uiterlijk van de sleepvaartboten? In hoeverre spelen technische innovaties hier een rol in? Bouwtekeningen en scheepsmodellen kunnen dit visueel weergeven. Maak hierin een selectie tussen oud en modern én het toekomstige concept. Laat de bezoekers de verschillen ontdekken en een eigen sleepboot ontwerpen op een multitouch tafel.

Waar werd vervolgens het schip vervaardigd? Gedurende de vier eeuwen scheepsbouw in Maassluis hebben zich hier vele bouwers en werven gevestigd, met 'De Haas' als laatst tot op heden functionerende werf. Welke externe bedrijven leverden een bijdrage? Hoeveel personeelsleden waren er werkzaam, welke taken vervulden zij? Welke materialen en kennis waren vereist? Is dit door de jaren heen veranderd? Ontwikkelen de scheepswerven zich mee met de technologische innovaties? Bij dit laatste punt kan de opleiding Maritieme Techniek van de TU Delft en/of Hogeschool Rotterdam een bijdrage leveren.

Het bouwproces kan stapsgewijs worden toegelicht, per bouwfase, om het behapbaar te maken voor verschillende publieksgroepen. Als afsluiting van deze verhaallijn kan de tewaterlating belicht worden; het schip is klaar om aan de slag te gaan.

Deze verhaallijn is ontstaan uit de gesprekken met Pieter van Houten van Museum Maassluis, 5 juni 2023, en Theo van de Waardt van het Nationaal Sleepvaart Museum, 8 juni 2023.

Ambachten in de sleepvaart

Aan de bouw van schepen komt, met name in het verleden, een grote verscheidenheid aan traditionele ambachten te pas. Dit immateriële erfgoed komt daarom beter tot zijn recht in een afzonderlijke tentoonstelling, die desalniettemin goed te combineren is met de verhaallijn 'De bouw van sleepvaartboten'.

De bezoeker maakt kennis met de slooponderdelen, hoe deze werden vervaardigd, met welke materialen en gereedschappen, en door wie. Hierbij kan een tweedeling worden gemaakt tussen ambachten gerelateerd aan de bouw van houten schepen en ambachten gerelateerd aan de bouw van ijzeren en later stalen schepen.

Het aanhalen van de ontwikkelingen binnen het ambacht geeft een extra impuls aan het verhaal. Zo staat het behoud van het vakmanschap onder druk. Het aantal beoefenaars neemt af en het interesseren van jongeren vergt inspanning. Mede met deze insteek kunnen demonstraties en workshops worden georganiseerd in een in de loods gevestigde werkplaats. Bijgaand is het mogelijk een samenwerkingsverband aan te gaan met plaatselijke ambachtslieden en het project 'Traditional Maritime Skills'.²⁰

Modieus Maassluis

Wat we dragen is een expressie van wie we zijn en hoe we ons willen presenteren. Mode kan zelfvertrouwen vergroten en helpt bij het vormen van identiteit. Door bepaalde stijlkeuzes te maken kan individualiteit geuit worden, maar juist ook verbinden. Subculturen, bepaalde geloven en gemeenschappen uit zich al eeuwenlang door bepaalde kledingstukken.

In deze verhaallijn kunnen we aan de hand van de volgende vragen het onderwerp mode verder ontdekken. Wat draagt men in Maassluis? Wat dragen verschillende gemeenschappen in Maassluis? Zijn er opvallende Maassluiers? En wat droeg men vroeger? Was er een bepaalde streekdracht? En wat werd er gedaan aan verschillende handwerktechnieken? Maar ook wat droeg men aan boord? En wat heeft dat te maken met de verschillende rangen? Denk aan collectiestukken zoals de kapiteinsjas dat momenteel gepresenteerd wordt in Museumship Hudson. Dit onderwerp kan verder ontdekt worden door een stap te zetten naar de toekomst. Hoe zien Maassluiers er over 50 jaar eruit? Is de kledingindustrie dan nog zo vervuילend? Of kan er meer circulair geproduceerd worden.

In deze tentoonstelling kunnen verschillende collectiestukken van de musea getoond worden, zoals de eerdergenoemde kapiteinsjas, verschillende foto's en andere textiele voorwerpen. Ook kunnen portretten van Maassluiers die gemaakt zijn door lokale fotografen gepresenteerd worden. Video's over de toekomst van textiel en mode kunnen afgespeeld worden. De tentoonstelling zal 'levendiger' worden door in te spelen op verschillende zintuigen. Het is eenvoudig te realiseren om men te laten voelen, ruiken en te laten luisteren naar verschillende stoffen.

Voor de totstandkoming van dit verhaallijn kan er met verschillende partners samengewerkt worden. Denk aan Modemuze, aan AMFI studenten van de Hogeschool van Amsterdam of aan een start-up die zich specialiseert in het ontwikkelen van circulaire stoffen.

Maar met samenwerkingspartners zouden er ook activiteiten georganiseerd kunnen worden. Zoals het repareren van kapotte kledingstukken in een repair-café. Misschien is er wel een lokale handwerkclub die hieraan kan bijdragen. Of kunnen leerlingen van het basisonderwijs onder begeleiding van een kunstenaar een wandkleed maken. Een andere mogelijkheid is om waardevolle kringgesprekken te organiseren. Zijn er mensen van verschillende gemeenschappen uit Maassluis die wat willen vertellen over de waarde en betekenis van diens kledingstukken of accessoires.

²⁰ Traditional Maritime Skills, "Over het project", <http://www.boat-building.org/about-the-project?lang=nl>, geraadpleegd 12 juni 2023.

Overige verhaallijnen

Naast de uitgedachte verhaallijnen zijn nog talloze andere ideeën te bedenken. Hieronder dragen wij een viertal aan, die puntsgewijs zijn beschreven.

Wild Maassluis

- Omschrijving van de biodiversiteit in Maassluis (in het water, op het land en in de lucht) met oog op het verleden, heden en de toekomst
- Zoet- en zout water wat samenkomt in de Nieuwe Waterweg
- Mogelijke collectiestukken: de verschillende schilderijen van landschapskunst

Het water als vriend en vijand

- De rol en invloed van het water in Maassluis: geld verdienen aan het water (visserij en de sleepvaart) en de gevaren van het water (scheepsrampen en drenkelingen)
- Het verleden, heden en toekomst van het water: is het water nu nog een vijand of wordt het weer een vijand van Maassluis nu dat de zeespiegel stijgt?

Deze verhaallijn is ontstaan vanuit het gesprek met Pieter van Houten van Museum Maassluis, 5 juni 2023.

Helden

- Welke typerende helden zijn er in Maassluis (verleden, heden, toekomst)?
- Wanneer is iemand een held (onderscheidingen, lintjes, respect)?
- Welke verhalen over heldendaden zijn er? Denk hierbij bijvoorbeeld aan de sleepactie van De Hudson in de haven van Algiers in 1943
- Wie is jouw held? Een bijdrage van inwoners van Maassluis die bevorderlijk is voor de participatie in de tentoonstelling

Deze verhaallijn is ontstaan vanuit de gesprekken met Pieter van Houten van Museum Maassluis, 5 juni 2023, en Eric Spanjer en Wil van der Linde van het museumschip Hudson, 6 juni 2023.

Maassluis in de nacht

- Wie is er 's nachts wakker, zowel mensen als dieren?
- Wat is de reden dat bovenstaande wakker zijn (werken, recreatie of overleven)?
- Mogelijke onderwerpen binnen dit verhaallijn zijn discotheken en cafés, verzorging en orde houden van/in de openbare ruimte
- Hoe ging dit er in het verleden aan toe in de verhouding met het heden

Deze verhaallijn is ontstaan vanuit het gesprek met Pieter van Houten van Museum Maassluis, 5 juni 2023.

Samenwerkingsverbanden

De samenwerkingsverbanden zijn gebaseerd op de inhoud van de verhaallijnen en laten zien welke partijen een bijdrage kunnen leveren met de informatie, kennis en collectiestukken die zij tot hun beschikking hebben. Ook is er bij de indeling rekening gehouden met de verhalen die iedere organisatie wenst te vertellen, zoals vermeld in de belangeninventarisatie.

Verhaallijn	Historische Vereniging Maassluis	Museum Maassluis	Nationaal Sleepvaart Museum	Museumschip Hudson
Sleepvaart en brandstoffen				
Aan boord				
Aan wal				
Mayday, mayday!				
Vrij Maassluis				
Maassluise families				
Stedenbouwkundig Maassluis				
Maassluise taaluitingen				
Communicatie tussen land en zee				
De bouw van sleepvaartboten				
Ambachten in de sleepvaart				
Modieus Maassluis				
Wild Maassluis				
Helden				
Het water als vriend en vijand				
Maassluis in de nacht				

BRONNENLIJST

Canon van Nederland, "Dronkemanspraat en lofzangen: Over Maassluise rederijders en serieuze dichters". <https://www.canonvannederland.nl/nl/page/32557/dronkemanspraat-en-lofzangen>.

Canon van Maassluis, "Familiebedrijven: Van wie ben jij er één?". <https://www.canonvannederland.nl/nl/page/32636/familiebedrijven>.

Canon van Nederland, "Fort op de schans: Oorlog in Maassluis". <https://www.canonvannederland.nl/nl/page/31691/fort-op-de-schans>.

Canon van Nederland, "Helden en martelaren: Zij staken de vlag te vroeg uit". <https://www.canonvannederland.nl/nl/page/32603/helden-en-martelaren>,

Canon van Nederland, "Maritieme rampen: Een venster waar geen licht uitstraalt". <https://www.canonvannederland.nl/nl/page/32756/maritieme-rampen>.

Canon van Nederland, "Postmeester Quack: Over ondernemers met inzicht". <https://www.canonvannederland.nl/nl/page/32533/postmeester-quack>.

Canon van Nederland, "Watersnood: Maassluis en het water". <https://www.canonvannederland.nl/nl/page/32720/watersnood>.

Foekema, E.M. "Wageningen Marine Research maakt modelinstrumentarium voor ontwikkeling schone sleepboot". <https://www.wur.nl/nl/show/wageningen-marine-research-maakt-modelinstrumentarium-voor-ontwikkeling-schone-sleepboot.htm>.

Gemeente Maassluis, "Nieuw Living Lab in oude loods langs de haven: afspraken voor banen, stages en startups bij innovaties varende erfoed" (versie 22 oktober 2022). <https://www.maassluis.nl/nieuw-living-lab-in-oude-loods-langs-de-haven-afspraken-voor-banen-stages-en-startups-bij>.

KNMI, "Waarnemingen klimaatverandering". <https://www.knmi.nl/kennis-en-datacentrum/achtergrond/waarnemingen-klimaatveranderingen#zeespiegel>.

Museumschip Hudson, "Het wegslepen van het munitiechip Fort Confidence uit de haven van Algiers in 1943". <http://www.museumschiphudson.com/De%20Hudson/Het%20wepslepen%20van%20het%20munitiechip%20Fort%20Confidence%20uit%20de%20haven%20van%20Algiers%20in%201943.htm>.

Nationaal Sleepvaart Museum, *Van jagen naar onbemand*. Maassluis, 2017. https://www.nationaalsleepvaartmuseum.nl/en/news/current/download/97_6d7fc5ff729f9af558355650e4827a8c.

Port of Rotterdam, "Geheimtaal: zeg het in morse" (versie 17 augustus 2022). <https://www.portofrotterdam.com/nl/online-beleven/havenkrant/overzicht/geheimtaal-zeg-het-in-morse>.

Rijksoverheid, "Smart shipping: verregaande automatisering in de scheepvaart".
<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/scheepvaart-en-havens/smart-shipping>.

Traditional Maritime Skills, "Over het project". <http://www.boat-building.org/about-the-project?lang=nl>.

Contactgegevens

Brett Holierhoek
holierhoekbrett@gmail.com
06 110 51 370

Merel van Buren
merelvanburen@hotmail.nl
06 133 27 022